

УДК 785.161

ДЖАЗ В УКРАЇНІ: МУЗИКАНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІМПРОВІЗАЦІЙНОЇ МУЗИКИ

Закус І.М., Постой Г.Г.

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті розглядається джаз, як форма музичного мистецтва основні аспекти та характерні риси цього мистецтва а також основні моменти та особливості, пов'язані з розвитком джазу в Україні та вітчизняними джазменами. А також характеризуються чотири покоління джазових музикантів нашої країни, характерні позитивні та негативні тенденції розвитку.

Ключові слова: джаз, імпровізація, тенденції розвитку, українські джазмени.

Постановка проблеми. Джазове мистецтво є невід'ємною частиною сучасної музичної культури України. Якщо в 1970–90-ті роки українські музиканти були учасниками різних радянських ансамблів та оркестрів, відео та звукозаписуюча музична індустрія не була розвинена, існує не так багато аудіо та відео матеріалу тих років. З 2000-х років все активно змінюється. З'являються сольні програми та перші CD-диски українських музикантів. Тенденції в українській інструментальній музиці розвиваються так само, як це відбувається у всьому музичному світі, правда дещо з запізненням. Але на це є об'єктивні причини і розуміння позитивних та негативних тенденцій розвитку джазового мистецтва в Україні допоможе швидше інтегруватися українським джазменам в Європейський джазовий простір та отримати своє лице в ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд розвитку джазу в Україні, дослідження негативних та позитивних факторів, що впливають на розвиток та опис чотирьох поколінь музикантів, зроблено мною на основі 30-тилітньої гострої діяльності, участі у багатьох джазових проектах, фестивалях, особистих знайомствах з організаторами джазового життя в Україні та 20-тирічній викладацькій діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На жаль, з окресленої тематики маємо обмаль української наукової літератури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз українського джазу, огляд негативних та позитивних особливостей розвитку цього мистецтва, представлення різних поколінь українських джазових музикантів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська земля завжди була багата на таланти. Тут завжди живе творчість, мистецтво, музика. Навіть важко уявити українця без цих речей. Тому в Україні народна творчість завжди на особливому рівні. Вона різна, глибока та самобутня. Також українці легко і швидко сприймають нові світові тенденції культури, музики, мистецтва. Так сталося і з джазом...

Джаз – форма музичного мистецтва, що виникла в кінці XIX – на початку XX століття в результаті синтезу африканської та європейської культури. Характерними рисами джазу стали імпровізація, поліритмія, основана на синкопованих ритмах та унікальному комплексі прийомів виконання ритмічної фактури – свінг. Дуже швидко музиканти та композитори зі всього світу почали активно опановувати та розвива-

ти ритмічні та гармонійні ідеї джазу. Ця форма музичного мистецтва стала модною та елітарною. Джаз надзвичайно розвинувся, набув різних форм, поєднав у собі різні жанри. Утворилися різні напрямки та стилі: свінг, бібоп, біг-банд, мейнстрім, страйд, стиль Канзас-сіті, джаз західного узбережжя, кул (прохолодний), хард-боп, ладовий (модальний), прогресив-джаз, соул-джаз, грув, фрі-джаз, кріейтів, ф'южин, постбоп, ейсід-джаз, смуз-джаз, джаз-мануш.

Кожний з цих напрямків має свою ідею, закони, форми та яскравих представників – музикантів – виконавців, групи, оркестри. Оскільки джаз свої коріння має в блюзі (народній музиці рабів, привезених в Америку з Африки), то природно, що музиканти та композитори інших країн, які почали грати джаз в себе вдома, – привнесли в це мистецтво свої характерні риси, свій менталітет, темперамент, мелос. Отже, на сьогодні джаз – міжнародне мистецтво, що поєднало різні культури світу та надзвичайно збагатилось за рахунок цього.

В Україні джаз з'явився в 1950-х роках. Сталося це у великій мірі завдяки таким музикантам, як: Володимир Симоненко, Володимир Молотков, Юрій Кузнецов, Євген Дергунов, Єфим Марков. В часи, коли не було інтернету, коли ми жили «за парканом», – Володимир Симоненко компонує та видає перший радянський RealBook – збірник джазових стандартів. В. Молотков та В. Манілов пишуть та видають джазові школи гри на гітарі. Це надихає і розвиває українських музикантів. І джаз починає жити в Україні теж.

Так з'явилося перше покоління українських джазових музикантів, які грали джаз на концертах, в клубах, ресторанах, записували пластинки, видавали підручники, школи, збірники п'єс. Ось деякі з них: В. Молотков, С. Швірст, Є. Дергунов, В. Полянський, А. Алексанян, Ю. Кузнецов, Е. Измайлов, Є. Марков, Ю. Яремчук, В. Соляник, О. Саратський. У 1980-ті роки ці музиканти активно працювали і залишили багато хорошої музики. Велику колекцію джазової музики, яку грають українські джазмени, зібрав Леонід Гольдштейн у популярній тоді телепрограмі «35 хвилин джазу». Джаз можна було почути тоді і на українському радіо. Одним із пропагандистів цього мистецтва на радіо є Олексій Коган.

У 1990–2000 роки, із здобуттям Україною Незалежності, у Київ активно з'їжджаються молоді джазмени. Адже Київ стає столицею і перспективи роботи для музикантів значно вищі тут. Так формується друге покоління українських

джазових музикантів. Група «Fest» складалась з музикантів, що приїхали до Києва з різних куточків України: Ю. Шепета (Вінниця), І. Закус (Червоноград), С. Овсянников (Краматорськ), С. Табунщик (Миколаїв), В. Іванов (Київ), з Харкова приїздить група «Схід Side» (В. Шабалтас, Д. Александров, О. Лебеденко, Д. Дудко, О. Саранчін), з Донецька – група «Unity» (Р. Іванов, М. Баньковський, О. Гарькавий, В. Савенко). Та і в Києві в той час було чимало музикантів, що вже давно захворіли цією прекрасною музикою: Н. Лебедева, А. Менделенко, А. Фантаєв, Ю. Рома, М. Гладецький, В. Волков, О. Муренко, С. Давидов, Л. Меркулова... Це далеко не повний список музикантів, що можна віднести до другого українського джазового покоління музикантів.

В цей час з'являються першу українські джазові CD: записали свої диски групи «Fest», «Схід Side», «Unity». Завдяки джазовим концертам, що відбувались в Київському клубі «Динамо-люкс», які проводив Олексій Коган, виходить у світ серія джазових CD – живих виступів українських музикантів. Джаз все частіше звучить на радіо «Промінь», в програмі О. Когана «Година меломана», а на радіо «Континент» Олексій організовує джазові «живі ефіри».

На початку 2010-х рр. процес концентрації джазових музикантів у Києві продовжується. Хтось приїздить в пошуках роботи, хтось навчатись. Так формується третє покоління українських джазових музикантів. Ось деякі прізвища: І. Єресько, Д. Аду, П. Литвиненко, К. Іоненко, І. Гнидин, П. Галицький, О. Ємець, О. Марков, С. Сидоренко, С. Томасян, Б. Гуменюк, Д. Коваленко, Д. Зверхановський, І. Алабужев, О. Боголюбов, С. Чумаков, О. Лукачова, Т. Лукашева, Є. Чупахін, Д. Бондарев, С. Балалаєв, О. Поляков... Цей список може бути значно довшим.

Сьогодні формується четверте покоління українських джазових музикантів. Це двадцятирічні юнаки та дівчата. Вони навчаються в Україні, хтось за кордоном... Їхні здобутки ще на них чекають...

Звичайно джаз живе не тільки в Києві, тут найбільша концентрація музикантів, проектів, роботи. Насправді в кожному обласному центрі України є свої герої.

Отже чотири покоління джазових музикантів творять і розвивають українську імпровізаційну музику. І ця музика дуже різна, бо на це є певні умови, свої причини. Після здобуття Незалежності України вималювались тенденції українських виконавців, хоча українські музиканти і по сьогодні ізолювані від Європи, Америки. Окремі особи виїхали на Захід, але тільки деякі з них змогли залишитись професійними музикантами.

Негативні тенденції:

1. Закритість кордонів не дає змоги вільного спілкування з музикантами різних країн.

2. Джазова, рок-культури ще не стали складовою частиною всієї культури України. Наша країна не має державних програм розвитку цих напрямків культури. Фінансування цієї сфери відсутнє.

3. Радіо та телебачення ніяк не зацікавлені в підтримці українських рок, джазових та класичних музикантів. Тематичні програми з такою музикою практично відсутні в ефірі. Винятком

є державні канали: радіо «Промінь», TV «Культура», де зрідка можна почути дещо українське. Закон, прийнятий українськими депутатами про скорочення відсотку українського музичного продукту на TV і радіо з 50% на 25% робить ситуацію абсурдною. Обов'язкова 50-ти відсотковість виконувалась радіо та телебаченням на 5-10%, і то в основному за рахунок державних каналів TV і радіо. Можна собі тільки уявити перспективи для українських музикантів.

4. Джазові, рок-фестивалі, що є у великих містах України: Київ (Jazz in Kyiv, Додж, Єдність, Джаз Коло), Львів (ДжазБез), Донецьк (Додж), Харків (ZaJazz), Луцьк-Рівне, Одеса (Jazz Карнавал), Дніпропетровськ, Вінниця, – мають дві характерні риси:

а) В основному бюджети фестивалів дуже малі, тому склад учасників обмежується друзями – музикантами, які можуть приїхати безкоштовно, або недостатньо професійними колективами, що знову таки приїдуть своїм коштом, щоб тільки «засвітитись» на фестивалі. Це ні в якому разі не вина організаторів, які проводять ці фестивалі у великій мірі на власному ентузіазмі і любові до цієї музики. Така реальність.

б) Найпотужніші українські фестивалі (Jazz in Kyiv, Додж), маючи потужних спонсорів, привозять нам зірок першого ешелону. За це їм величезна подяка. У нас з'явилась можливість вживу почути і побачити Ела Жеро, Маркуса Міллера, Таню Марію, Джо Зевінула, Чіка Кореа та багато інших – це чудово. Але щоб заплатити чималі гонорари артистам, організатори повинні весь акцент рекламної кампанії робити на даних зірок. Це об'єктивний момент. І українські музиканти, які зуміли зробити якісний музичний продукт, тут теж не доречні.

Продюсери, менеджери працюють лише в сфері поп-музики. Поп-культура – єдина на сьогодні прибуткова галузь. У сфері української джазової, рок чи класичної музики практично немає продюсерів, менеджерів та агентів – в силу вищезазначених причин.

Музичне виховання молодого покоління відбувається не в кращих традиціях і на не найкращих вітчизняних зразках. Виходить замкнене коло. І розірвати його може лише участь держави. Коли ми зрозуміємо, що джазова, рок і класична музика – це частина нашої національної культури, коли з'являться державні програми музичного обміну, стипендії, фінансування для обдарованих музикантів, фінансування тематичних українських музичних програм на радіо і TV, спрощення процедури проведення джазових, рок і класичних концертів, а не навпаки (депутати приймають закони, що ускладнюють проведення таких концертів), – тоді ми станемо повноцінними, заживемо краще.

5. Крім концертної діяльності в розвитку музичного виконавства, важливе значення має клубне життя країни. Воно в нас є. В 1990-х роках почали з'являтися музичні клуби, але тільки в Києві. В 2000-х роках через велику кількість іноземців в столиці з'явилося чимало музичних клубів. Основна маса українських музикантів з'їхалась до Києва в пошуках роботи. Активна робота в клубах дала можливість багатьом українським музикантам стати киянами та ви-

пустити свої сольні альбоми. На радіо частіше стала звучати українська якісна музика. За столицею ожили інші міста України. В обласних центрах з'явилися невеликі музичні клуби, де звучала джазова та рок-музика. Та, на жаль, в 2005–2010-х роках ця тенденція значно знизилась. Точніше, не набула розвитку. Через несприятливі фактори (названі вище), – маємо невисоку якість виконання, недостатню компетентність власників клубів та самої публіки. Тому клуби закрились або змінили музичну орієнтацію. Музикантам, підвищувати свій виконавський рівень, презентувати свою музику просто ніде. І тут так само величезна роль держави.

І все таки останні 10 років українська інструментальна музика активно розвивається.

Позитивні тенденції:

1. З появою Інтернету ситуація в музичній сфері сильно змінилася. Можливість безплатно скачувати музику має позитивні та негативні сторони:

а) Негативний фактор: українські музиканти, що створили власну музику, записали і випустили CD-диски – не можуть продати свій матеріал, отримати авторські нарахування, як це прийнято у світі, тому що на наступний день після випуску диску його можна безкоштовно скачати в Інтернеті. Наші авторські права не захищені законом. Музичне піратство в нашій країні процвітає.

б) Позитивний фактор: українські музиканти мають вільний (безкоштовний) доступ до кращих зразків джазової, класичної та рок-культури. Ріст наших музикантів, їх ідей набув нової якості. Це дає новий рівень виконавства, якість українського музичного продукту стає вищою.

2. Приїзд на джазові фестивалі відомих зірок, живі концерти відкрили очі багатьом українським музикантам. З'явилась неоціненна можливість проаналізувати манеру гри музикантів – кумирів, подачу, поведінку, баланс музикантів, ідеї (AlJarroy, H. Hancock, M. Miller, YellowJackets, S. Svoboda, A. Sanchez).

3. Багато з названих виконавців провели майстер-класи для українських музикантів: живе спілкування з всесвітньо-визнаними зірками джазової, рок та класичної музики формує новий підхід українських музикантів та композиторів до сольної та ансамблевої гри, сучасних та новаторських тенденцій в українській музиці. Нові можливості акустики та звукового обладнання допомагають цьому процесу.

4. Вільний доступ до Інтернету дає можливість студенту знайти будь-які ноти, отримати будь-яку аудіо та відео-школу, що існує в природі. Останні 5 років наші студенти все активніше їздять на тижневі або двотижневі майстер-класи за кордон (Польща, Австрія, Бельгія). Особливо

обдаровані вчать там 4–5 років. Спілкування з відомими майстрами та європейськими студентами сильно змінює світогляд та мислення українських музикантів, що відображається на їхній грі та музиці.

5. Якщо в 1970–90-ті роки українські музиканти були учасниками різних радянських ансамблів та оркестрів, відео та звукозаписуюча музична індустрія не була розвинена, існує не так багато аудіо та відео-матеріалу тих років. З 2000-х років все активно змінюється. З'являються сольні програми та перші CD-диски українських музикантів (група «Фест», «Схід Site», «Z-Band», «Unity», Тріо Н. Лебедевої, І. Закус, Млада, Юля Рома, Сергій Овсяников). Випускаються збірники українських виконавців з живих концертів, що проводились О. Коганом в клубі «Динамо Люкс».

Особливу роль в цьому напрямку відіграє проект «Джаз Коло» (серія джазових концертів). За період 2008–2010 років проектом було проведено біля двадцяти живих концертів і випущено 15 CD-дисків – концертних записів – української авторської музики. А також випущені перші в Україні DVD-диски – відео-версії цих концертів. Створена велика колекція української імпровізаційної музики. Ці записи оформлені в 50 телевізійних програм і транслюються на кількох українських телевізійних каналах. Таким чином українська авторська музика презентується і пропагується в нашому суспільстві.

Крім цього, проект «Джаз Коло» випустив п'ять CD-збірок студійних записів українських інструменталістів. Кожна збірка презентує окремий інструмент (фортепіано, гітара, саксофон, бас-гітара і барабани). З допомогою цієї колекції можна проаналізувати напрямки та тенденції розвитку українських виконавців в музиці з 1980-х років до сьогодення. Серія «Джаз Коло» – своєрідна аудіо-антологія українських інструменталістів за період 1980–2010-х років.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Підсумовуючі, наголосимо, що в 1970–90-ті роки українські джазові музиканти були учасниками різних радянських ансамблів та оркестрів, відео та звукозаписуюча музична індустрія не була розвинена, існує не так багато аудіо та відеоматеріалу тих років. З 2000-х років все активно змінюється. Чотири покоління джазових музикантів творять і розвивають українську імпровізаційну музику. І ця музика дуже різна. Тенденції в українській інструментальній музиці розвиваються так само, як це відбувається у всьому музичному світі, правда дещо з запізненням. Та вже сьогодні ми бачимо джазові проекти європейського та американського рівня, що пропонують українські музиканти. Треба тільки розглядити їх та підтримати.

Список літератури:

1. Журнал «Нота» (№ 14), 2004 р.
2. Журнал «Тиждень» (№ 5), 2007 р.
3. Журнал «Джаз» (№ 6), 2006 р.

Закус И.М., Постой Г.Г.

Киевский национальный университет культуры и искусств

ДЖАЗ В УКРАИНЕ: МУЗЫКАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИМПРОВИЗАЦИОННОЙ МУЗЫКИ

Аннотация

В статье рассматривается джаз, как форма музыкального искусства, основные аспекты и характерные черты этого искусства, а также основные моменты и особенности, связанные с развитием джаза в Украине и отечественными джазменами. А также характеризуются четыре поколения джазовых музыкантов нашей страны.

Ключевые слова: джаз, импровизация, тенденции развития, украинские джазмены.

Zakus I.M., Postoi H.H.

Kyiv National University of Culture and Arts

JAZZ IN UKRAINE: MUSICIANS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF IMPROVISATIONAL MUSIC

Summary

Ukrainian land has always been rich in talents. It always lives creativity, art, music... It's even hard to imagine a Ukrainian without these things. Therefore, in Ukraine, folk art is always on a special level. She is different, deep and original. Also, Ukrainians easily and quickly perceive new global trends of culture, music, and art. It happened with jazz. Jazz is a form of musical art that arose in the late 19th and early 20th centuries as a result of the synthesis of African and European culture. Characteristic features of jazz were improvisation, poly rhythm, based on syncopated rhythms and a unique set of techniques for performing rhythmic textures – swing. Very quickly, musicians and composers from all over the world began to actively learn and develop the rhythmic and harmonious ideas of jazz. This form of musical art has become fashionable and elitist.

Keywords: jazz, improvisation, tendencies of development, Ukrainian jazz.